

Hovsep Hayreni: 1915 SOYKIRIMI, ALET EDİLEN KÜRTLER VE TARİHSEL MUHASEBE ETİĞİ -1

Posted on 09/05/2013

Geçenlerde Ezîz ê Cewo (Aziz Mamoyan) isimli yazarın 1897 Xanasor olayı hakkında yaptığı tahrifatı deşifre eden bir makale yazmıştım [1]. Onun ve Xerzi isimli fikirdaşının öncesiyle birlikte 1915'e dair tarih yorumlarını ayrı olarak eleştireceğimi belirtmiştim. Bu arada Cewo'nun cevabı geldi [2]. Yaptığı tahrifatı inkar edemezken yine de kaçamak şekilde savunmaya ve haksız zeminde baskın gelmeye çalışıyordu. Asıl konuya geçmeden buna tekrar değinmek zorundayım.

Cewo'nun Cevabı ve Tekrar Xanasor Tartışmasına Dair

Ortaya çıkan durum tamamen önceki yazımda belirttiğim gibi. Yani yazar referans verdiği Ermenice kaynakta Mazrik aşiretinin genel nüfusu olarak belirtilen 40 bin rakamını o eylemde öldürülen aşiret mensuplarının sayısı gibi göstermiş ve bu hilesinin açığa çıkması halinde diğer Ermenice metinlerde geçen "aşiretin imha edildiği"ne dair ajitatif sözleri öne sürerek durumu idare edebileceğini düşünmüştür. İkinci yazısında kendini savunmasını buna dayandırıyor zaten. Yaptığı izahat şöyle: "Xanasor Ovası'nda Mazrîk Kürt Aşireti'nin, Ermeni fedailerini tarafından imha edildiklerini okuyunca (bu eyleme katılanlar bizzat kendileri rapor vermişlerdir), doğrusu kaç kişi olduklarını merak ettik. Bir başka Ermeni kaynağında baktık ki, 40.000 kişi imiş. Bu sayı bizden kaynaklanmamıştır, bunu bizzat Ermeniler yazmışlardır. Eğer bu doğruysa da onlarındır, yalansa da! Bilinenler bunlardır. Biz de bunları makalemizde yazdık".

Evet, Cewo burada önceki hilesini daha ince bir şekilde sürdürmekten başka birşey yapmıyor. Muğlak ifadeler kullanarak o kaynaktaki 40.000 rakamını Xanasor'un nüfusu gibi yansıtıyor. Bütün aşiret yalnızca Xanasor'da yaşıyormuş ve bir çırpıda hepsi katledilmiş gibi bir imaj veriyor. Halbuki aynı kaynaklar olayın geçtiği yaz ortası Xanasor düzündeki yerleşimin 250 yada 300 çadır olduğunu belirtmekte. Altını çizerek tekrar ediyorum: 40 bin rakamının sözü edilen olayla ve olay yeriyle ilgisi yok. Geçen yazımda o rakamın geçtiği cümlenin aslını Türkçeye çevirip nasıl bir tahrifata uğratıldığını göstermiştim. Orada önceki yıl Van katliamına karışan Mazrik aşiretinin toplam nüfusundan söz ediliyordu, Xanasor'daki nüfustan değil. Kaynağın linkini de vermiştim, isteyen ayrı bir tercüman yardımıyla kontrol edebilir. Cewo'nun ikinci yazısında yapması gereken şey, ortaya konulan gerçekliği kabul ederek, yanıltmış olduğu okuyuculardan özür dilemekti. Ama kendisi bu asgari dürüstlüğü göstermediği gibi, "şayet Ermenice bilmeyen biri sorsaydı.., okuduğunu anlamamıştır derdik" şeklinde bir pişkinlikle beni yalancı çıkartmak istemiş.

Ardından "ölülerin sayısını tartışmak yakışmaz" gibi bir ahlak dersi de verdikten sonra "İster 40.000'den az olsun, ister bazı bilançoların bir yerinde geçtiği gibi, sadece aşiretin erkekleri öldürülmüş ve bu sayı 10.000 olmuş olsun (her ne kadar akıllardan uzak bir ihtimal olsa da!). İster daha da az olsun! Ne demek bu, az mı? O zaman onların katli haklı mı olacak?" diye soruyor. Gerçekten vicdani davranmayan ve işi bezirgân pazarlığına döken kim? Ben Xanasor isimli yerleşimin kaç hanelik olduğunu gösterip mantıki düşündürme dışında, yaşayan ve ölenler üzerine sayı tahmini yapmaktan bile kaçınmışım. Ama madem kendisi ısrar ediyor, bu arada rastladığım Türkçeye çevrilmiş bir Rus askeri kaynağının verdiği bilançoğu aktarayım. Şöyle deniyor:

"1897 yılı Haziran ve Temmuz ayları Van'da çok heyecanlı geçti. 22 Temmuz 1897 tarihinde bir Ermeni komitacısı (kastedilen fedai grubudur) Van'ın Başkale ilçesinin doğusunda bulunan Selmas (Salmast) civarındaki Merziki (Mazrik) aşiret başkanının bulunduğu köye baskın düzenlediler. Aşiret başkanı olan Şeref beyin kendisi de yaralandı. Köyde bulunan insanlardan kadın erkek olmak üzere 150 kişi öldürüldü." [3] Parantezler bana ait. Burada

ismi geçmeyen köy Xanasor oluyor.

Aynı kitapta olaydan 4-5 yıl sonra (1901-1902 yılları itibariyle) Van ve Bitlis vilayetlerinde Hamidiye aşiret alaylarına ait bilgiler de veriliyor. Buna göre 20 nolu alay, ki Şeref Bey kumandasında Merziki aşiretinden oluşuyor, üç bölük halinde 372 süvariye sahipmiş. [4] Yine aynı kaynak sözkonusu aşiretin meskun olduğu Ağbak/Elbak (bugünkü Başkale) kazasının 148 köyünde üç ayrı aşiretin yaşadığını yazıyor. Buna göre ortalama bir aşirete 50 köy düşer. Kazadaki Kürtlerin toplam nüfusu 2708 hane gösterilmiş (10'ar kişiden 27 bin olsun diyelim). En büyük köy 70 haneyi geçmiyor. Xanasor isimli iki ayrı köyden birinin 8, birinin 29 hane olduğu yazılı [5]. Ermenice kaynakların 250-300 çadır şeklinde bahsettiği yerleşim, yaz dönemi yaylacılar tarafından kurulan büyük bir oba olabilir. Mazrik aşiretinin 40 bin kişiden oluştuğu doğru olsa bile bu nüfusun onlarca köy ve yayla yerlerinde dağınık yaşadıklarını düşünmek gerek. Bir tek Xanasor'a yapılan baskınla öyle onbinlerin, hatta binlerin katledilmiş olamayacağı açıktır. Olaydan sonraki yıllarda bu aşirete ait Hamidiye alayı da var olmaya devam etmiştir. Ama Cewo gene de istiyorsa Taşnakların "Mazrik aşireti imha edildi" lafına sımsıkı sarılarak en üst sınırdan ölü bilançosu yarıştırmayı sürdürebilir.

Cevabındaki çeşitli vurgularıyla benim o tarz bir eylemi savunduğumu ve kurban sayısı az olan katliam önemsizdir demeye getirdiğimi ima etmiş. Öyle bir anlayış gütmediğim yazdıklarımla ortada. Devrimci eylem çizgisinden saparak masum insanlara zarar verilmesini hem o dönem, hem bugün, hem Taşnak fedailerini, hem PKK gerillalarını açısından tutarlı şekilde eleştirmiştim. Şaibeli Xanasor eyleminin halen övgüyle anılmasını kınayan tarihçi Stepan Boğosyan'a hak vermiştim. Cewo'nun Boğosyan'ı kendi görüşüne dayanak yapması ve beni onunla karşıtlık içinde göstermesi hiç dürüst bir yansıtma değil. Kendisi o saldırıya zemin oluşturan Hamidiye alaylarının kırıyıcı rollerini yok sayarak dönemin Ermeni ulusal hareketini asıl saldırgan pozisyonda tanıtıyordu. Buna ilişkin itirazımı dikkatten kaçırmaya çalışmış. Baştan sona yazdıklarımı anlamazlıktan gelmiş. Tekrardan kendi önceki makalesinin neredeyse bütün paragraflarını aktarmış. Oysa eleştirime cevap vermek istiyorduyorsa onun içeriğine bakarak tartışması beklenirdi. Gerçekler kimin hoşuna gitmiyor,

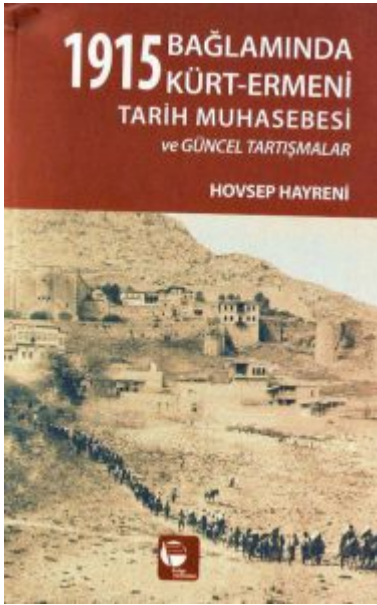
tarihi çarpıtan ve kafa bulandırmaya çalışan kimdir, yazılanların karşılıklı değerlendirmesi üzerinden bunu artık okuyucuya bırakıyorum

40 binlik katliam yalanını içeren iki makalenin ortak amacı, tarihteki Kürt-Ermeni geriliminin esas sorumluluğunu Ermeni tarafına mal etmek, karşılıklı çatışma tezlerinin altını doldurmak, Ermeni soykırımını önemsizleştirmek ve orada kullanılan Kürtleri “birkaç hain”den ibaret gösterip toplumsal geçmişini basitçe temize çıkartmaktı. Yazdıklarından hareketle bu noktalara değinmek istiyorum.

Soykırımında Kullanılan Kürtlerin İradesi ve Sorumluluğu Hiç Yok Muydu?

Cewo soykırım suçunun ancak devletler tarafından işlenebileceğini belirterek “devlet statüsünde olmayan milletler ve dinsel topluluklar arasında vuku bulan çatışmalar için (soykırım kavramının) kullanılmayacağı”nı söylüyor. Biz de “soykırımını yapan Kürtlerdir” demiyoruz. Fakat düzenleyici ve asli fail olan devletin yanında, suça iştirak eden/ettirilen sivil grupların ikincil rolünden söz ediyoruz. Yazar ise kategorik olarak böyle bir şeyi dışlayıp “topluluklar arası çatışma”dan dem vuruyor. 1915’te Ermeniler ile Kürtler arasında karşılıklı yaygın çatışmalar oluyormuş da bunlar Kürtlerin soykırımı katıldıklarına yoruluyormuş gibi... Hatırlanacağı üzere Türk inkârcıları da tek taraflı bir şey olmadığını, “karşılıklı boğazlaşma” yada “mukatele” yaşandığını ileri sürmekte. Oysa gerçek olan Türk hükümetinin Ermeni meselesinden köklü şekilde kurtulmak üzere savaş ortamını fırsat bilerek Ermeni ulusunu imhaya yönelmesi ve bunu ülke genelinde organize etmesidir. Bunun araçları olarak resmi kolluk kuvvetleri ve Teşkilatı Mahsusa çeteleri yanında Kürt aşiretlerinin milis gücünden geniş ölçüde yararlanmış oldukları da sır değil. Yöre yöre soykırım tanıklıkları içinde isimleri ve somut fiilleriyle anılan çok sayıda örnek var. Ermeni tanık ve yabancı gözlemciler bir yana, kendi babalarından ve dedelerinden dinledikleri çok çarpıcı yığınla öyküyü anlatan, yazıya döken vicdan sahibi Kürtler de var. Cewo gibi

inkarcılar bu olguların soykırımı katılım ve hatta alet olma şeklinde bile tanımlanmasına ateş püskürüyor. “Bir şekilde bu olayların içine çekilen insanlar ve dinsel topluluklar bu olayların ortağı olarak adlandırılmazlar” diyor. Yani demek istediği; soykırım gibi bir suçun bütün sorumluluğu yalnızca devlete ait olabilir, toplumsal kesimlerin suç ortaklığından asla bahsedilemez! Bunu desteklemek için de şöyle bir mazeret ileri sürüyor: “Bu olaylara karışanların büyük bir bölümü korkutularak, tehdit edilerek, kendilerinin ve yakınlarının hayatlarını koruyabilmek maksadıyla karıştılar, ama suçlu iktidar ile işbirliğine giren bazı kesimlerin kendi halklarına karşı olan tavırları da aynı şekilde insanlık dışı olmuştur.” Nedense başkalarına yaparken çok masumane, ancak kendi halkına da yapınca insanlık dışı oluyor. Sanki eline hançer verilen her Kürdün kafasına da silah dayanmış, ya öldürür yada ölürsün denilmiş. Maddi teşviklerle harekete geçirilme, katliam karşılığı ödüllendirilme, serbest yağma talan, dinsel fanatizm ve ilkel güdüler sözkonusu değilmiş...



“Kürtlerin soykırımı katıldığı” şeklinde genellemeci ifadeler de sorunlu olmakla birlikte, açılımı yapılıncaya anlaşıldığı gibi kastedilen bütün Kürt toplumu değil, gerçekten iştirak etmiş önemli bir bölümüdür. Koruyucu davrananların hakkını teslim etmek kaydıyla, soykırım sürecinde Türk devletiyle suç ortaklığı yapmış Kürt toplum liderlerinin sorumluluğunu dile getirmek yanlış değil, objektif bir muhasebe gereğidir. Asıl sorumluluğun İttihat-Terakki hükümeti ve devlet aygıtına ait olduğunu kim inkâr edebilir? Bunun tartışmasız olduğu bir genel değerlendirmede katılımcı Kürt liderlere yüklenen sorumluluğun ikinci dereceden olduğunu anlamak zor olmasa gerek.

Devletin yanında toplumsal sorumluluğu paylaşan Türk, Çerkez, Laz, Arap ve sair sivil gruplar, yer yer bunlardan karışık oluşturulan çete veya milisler de olmasına rağmen, yardımcı olarak neden sadece Kürtlerin rolünden söz ediliyor diye sorulabilir. Böyle bir

itiraz çok yersiz de sayılmaz. Sivil grupların sorumluluğunu inkar etmek yerine, farklı ağırlıklarla da olsa toplumsal yüzleşmeyi suça bulaşmış her kesimden beklemek gerekir. Nitekim son zamanlar Çerkezlerin rolüne dair değerlendirmeler de okunabiliyor. Kürtlerin yalnız olmadığı doğrudur. Ama sivil saldırganlık kapsamında en çok onlardan sözedilmesinin toplumsal hafıza ve yazılı kaynaklarda ciddi dayanakları var. Bu durum, tehcir yollarının da geçtiği geniş bir alanda Kürtlerin hem daha yoğun, hem de özerk denebilecek şekilde katliam ve soygun için seferber edilmiş olmalarıyla açıklanabilir.

Özerk hareket, yani kısmen kendi başına saldırı insiyatifi pek çok yerde gözlemlenmiştir. Aşiret yöneticilerine fiilen tanınan bu serbestliğin devlet güçlerine binen yükü hafifletmek kadar, sonunda inkâr edilemeyecek katliamların suçunu Kürtlerin üstüne atma niyetiyle de ilgili olduğu açıktır. Kurbanların gözünde Kürtleri çağrıştıran ve kabaca onlara maledilen bazı saldırıların başka sivil gruplara ait olması da mümkündür. Ama yapılan tanıklıklarda Kürtlere atfedilen şeyler o kadar çok ki, bir kısmı öyle olsa bile onların ismini çıkaracak kadar bir saldırı yoğunluğunun olduğu inkâr edilemez. Bunun önde gelen itici etkeni ise Ermenilerin malına-mülküne konma arzusu ve talana özellikle yol verilmesi olmuştur. Yoksa Türk yöneticilerinin “buralar Moskof’un eline geçecek, Ermenistan yapılacak, siz kırmazsanız onlar sizi kıracak” yollu körüklemeleri masum insanlara karşı o kadar vahşeti mobilize etmeye yetmezdi. Şüphesiz bu da etkendir. Dinsel fanatizm ve cihad çağrıları da rol oynamıştır. Abdülhamit zamanından beri çıkarlarını Osmanlı’yla ittifakta gören, daha önce Hamidiye alaylarında örgütlü olarak benzer roller oynayan önemli bir kesim vardı ki, bunlar zaten final aşamasında da işbirliğine gönüllü olmuşlardır. 1895-96 saldırılarına direniş gösteren, tek tük de olsa misilleme yapan, toprak gasları ve benzeri sonucu komşu Kürt köyleriyle davalı olan kimi yörelerdeki Ermenilere 1915’te bu husumetlerin de hıncıyla vahşi saldırılar yapılmış, bazı Ermeni köylerini tehcir etmeye bile gerek kalmadan komşu köyler ve aşiret güçleri gönüllü taşeron gibi imha işini üstlenmiştir.

Kürt beylerinin son dönem otonomi türünden resmi bir statüye sahip olmadıkları doğrudur. Ama bu durum yerel planda fiili bir ağırlıkları olmadığı anlamına gelmiyor. Osmanlı

hakimiyetine girdikleri Yavuz Selim döneminde Batı Ermenistan ve Kürdistan'da elde ettikleri otonom yetkiler yaklaşık 300 yıl sürmüştü. 19. yüzyılın ilk yarısında II. Mahmut'un merkezileşme hareketiyle bu statü sarsılmış ve Tanzimatla resmen de kaldırılmış olmasına rağmen nüfuzlu beylerin fiili etkinliği devam ediyordu. O dönem bağımsızlık eğilimi taşıyan Bedirxan Bey'in ayaklanması büyük bir askeri seferle bastırılarak Kürtlerin imparatorluktan kopma ihtimali önlenmiş oldu. Daha sonra gelişmekte olan Ermeni ulusal hareketine karşı ihtiyaç duyulunca, Abdülhamit tarafından ittifak tazelenen Kürt beylerine yerel konumlarını tekrar güçlendirme imkânı tanındı. Daha birinci kırimdan önce toprak gaspları ve türlü çeşit zorbalıkla Ermeni köylülerini bezdirip göçe zorluyorlardı. Bu zeminde gelişen direnişleri ve reform taleplerini bastırmanın da mızrak başı durumuna gelmişlerdi. Hamidiye alaylarında rütbeler verilen, yerel idarelerde önemli mevkilere getirilen liderleri, bugünkü korucu aşiret reisleriyle kıyaslanmayacak düzeyde itibar görmekteydi. Yani verili durumda resmi bir statüden yoksun olmalarına rağmen, Ermeni sorunu halledildikten sonra onu da elde edecekleri umuduyla Kürtlüğü temsilen fiili ittifak halindediler. Bunu günümüzün Kürt siyasetinde öne çıkanlar, en başta Abdullah Öcalan "tarihteki Türk-Kürt ittifakları" diye savunmakta ve en son M. Kemal'le sürdürülürken Lozan sonrası bitirilen o ittifakı yeni toplumsal güçleriyle tekrar sağlamaya çalışmaktalar. Dolayısıyla o günkü Kürt toplum liderlerinin siyasi iradeleri olmadığını ileri sürmek makul bir itiraz değil.

Kendi bölgelerindeki etkin konumları ile Kürt yığınlarını da ayartarak Ermeni ve Süryanileri kırıp maddi zenginliklerini gaspeden, kendilerine tanınmış serbestlik içinde daha fazlasını elde etmek üzere şevkle insiyatif gösteren aşiret reisleri, şeyhler, ağalar ve ğulam başları tabii ki iradi bir suç ortaklığı içindelerdi. Cewo bundaki bilinç unsurunu gözardı ettirmek için cahilliğe vurgu yapıyor: "okuyamadıkları ve bu sebeble aydınlanamadıklarından, organize hareket etmekten yoksun ve cahildiler, ve bu yüzden başkalarının elinde silah olma durumunu yaşadılar, Osmanlı Devleti tarafından provokasyonlarla oyuna getirildiler" diyor. Cahillik belki körü körüne kullanılmayı kolaylaştıran bir faktördür, ama içlerinde tahsilli olarak İttihatçı kulüplerine kayıtlı liderler bulunduğu gibi, okumamış olanların kendilerine oynatılan rolü hiç idrak edemez olduklarını düşünmek de yanlıştır.

Bunun karşıtı olarak, en yoğun örneği Kızılbaş kültürüyle Dersim’de görülen, ama Sunni Müslüman bölgelerde de yer yer rastlanan koruma-kurtarma pratikleri vardı. Bunlar da okul yüzü görmemiş olduklarına göre, demek ki asıl faktör vicdandı. Devlet tarafından teşvik edilenin aksine duruş göstermek, dahası cezalandırılma riskini göze alarak vicdani davranmak herkesin harcı değildi. Bir aşiretin yada köyün toplu kucak açtığı durumlarda bunu sağlayan da yine oradaki yönetici şahsiyetlerin eğilimleri oluyordu. Akıma karşı durma dirayetini gösteren Kürtler, devletin kıyıcı milis anlamında en fazla kendilerine rol biçmesi nedeniyle diyebiliriz ki, başka tehcir bölgelerinde komşularını saklayan Türklere ve diğer unsurlara göre daha zorlu ve onurlu bir rol oynamışlardır. Kürt halkının 1915 muhasebesi tabii ki bu onurlu tarafını da kapsayacaktır. Tablonun ağırlıklı bölümü kullanılma ve suç ortaklığı olduğundan dolayı Kürt toplumu adına gösterilmesi beklenen samimi yüzleşme ve özür, aynı zamanda yüz ağartıcı bölümüyle gurur duymaya engel değil. Bunun hakkını teslim edecek olan ise herşeyden önce o değerli dostluğun anılarına sahip ve dedelerinin minnet duygularını bilen Ermenilerdir. Yazılı Ermenice tanıklıklar içinden kırım öyküleri yanında sığınma, korunma ve kurtuluş anılarını da derleyen biri olarak diyebilirim ki, dürüst bir muhasebe bu olumlu tarafın çok daha iyi hissedilmesini de sağlayacaktır.

Hangi etnik gruptan olursa olsun, ne yaptığının farkında olarak insanlık suçlarına iştirak eden sivil unsurlar, sıradan kişiler de toplumsal sorumluluğun parçası sayılır. Ama somut bir ilişkisi olmadığı halde, devletin dayattığı askerlik hizmeti veya memurluklarda bulunduğundan dolayı hiç kimse otomatikman öyle bir suçun vebalini paylaşmış olmaz. Cewo soruyor: “Ermeni soykırımı zamanında Osmanlı imparatorluğu kurumlarında, bu insanlık dışı sisteme hizmet eden Ermeni halkının üyeleri yok muydu, Ermeniler Osmanlı ordusunda askerlik yapmış (bazıları rütbe ve mevkiler de elde etmiş) değil mi?..” Evet ama ne ilgisi var? Bunlar soykırım fiilinden bağımsız ve her zaman olabilecek konumlardır. Mukayese edilecek şeyler değil. Bir kısım mevki sahipleri de dahil o süreçte tüm Ermeniler canice hedeflendi. Çanakkale’de vatan hizmeti yaptığını zanneden Ermeni subayı yada doktoru, o sırada kendi ailesinin tehcir edildiğinden bihaberdi. Amele taburunda taş kırılan Ermeni askeri de iki gün sonra kuytu bir vadide katledileceğini bilmiyordu. Buna

karşılık tehcir bölgelerinde insan kasaplığı yapan veya talanla iştil eden kişiler ne yaptığını biliyordu. Şahsi sorumluluk açısından eğer izan sahibiyse, verilen görev gereği bir tehcir kafilesini yürüten, fakat elinden geldiğince insani davranış göstermeye çalışan jandarma çavuşunun hakkını da teslim edebilirsiniz. Sorun insanların nerede bulunduğuyla değil, hangi koşullarda nasıl davrandığıyla ilgilidir. Bunu doğru değerlendirmek kaydıyla, tabii ki Ermeni soykırımının toplumsal sorumluluğunu paylaşan Ermeniler de gösterebiliriz. İlk elden tutuklanan aydınları ihbar etmiş kişiler, vb...

Ama yazarın “her milletten hainler olabilir, Kürtlerden neden olmasın?” vurgusuyla başlayıp, “Hainler ve suçlular kendi halklarından değildir” diye bitirdiği mantık yürütme neyi anlatmış oluyor? Sonuçta böyle bir yaklaşım, Kürtlerin o süreçteki ağırlıklı rolüne dair tartışmada işi her zaman her milletten olabilecek kadar “hainler”in rolüyle geçiştirmek ve daha önemlisi kimler suç ortaklığı etmişse Kürt halkı dışında değerlendirip onun toplumsal geçmişini basitçe temize çıkartmaktır. Hainlerin, canilerin belli bir halka yada ulusa ait sayılmayacağı mantığıyla bakarsak, o kimlikle anılan topluluğu salt masumlardan ve kahramanlardan oluşan kutsal bir varlığa dönüştürmüş oluruz. Bu da özünde “ecdadıma laf söyletmem” diye yırtınan Türk politikacılarının kutsal kimlik tahayyülünden farklı birşey değildir. Bu mantıkta birleşenlerden bir kısmının ataları devletli, bir kısmının devletsiz olsa ne fark eder? Sonuçta suçlu olanları kendi kimliğinden yalıtılmak mümkünse devletli olanları da, hatta devletin kendisini de yalıtırsınız, olur biter. Hiç bir ulusal topluluğun da tarih muhasebesine gerek kalmaz. Yaşasın suçluların kimliksizliği!..

Oysa tarihteki olumlu rolleriyle hatırlanan insanlar gibi, olumsuz örnekler de kimliklerinden ayrı düşünülemez. Bunu söylemek ile kimliğin kendisini damgalamak arasında fark var. Kimlikleri aşağılamak, mensuplarını topyekün kötülemek özenle kaçınılması gereken bir şeydir. Bir ulusal topluluğun kritik bir süreçte ağır basan rolüne ilişkin olumsuzlama ise aynı şey değil. İnkara gelmeyen insanlık suçları ve bunlar sayesinde elde edilmiş çıkarların yaygınlığı, herkesin dedesini aynı kefeye koymak anlamına gelmeyen kolektif bir sorumluluk doğurur. Bunun karşısında “sonraki kuşaklar öncekilerin yaptıklarından sorumlu

tutulamaz” diye kayıtsızlığı savunmak o utancı sürdürmeye hizmet eder. Gelecekte onurlu bir konum, ancak ve ancak geçmişin lanetli rollerini mahkum etmekle kazanılabilir. Soykırım sürecindeki kurtarıcı örneklerle gurur duymanın tutarlı birşey olması da o hesaplaşmanın hakkıyla yapılmasına bağlıdır.

Hangi Yaklaşım Halkların Samimi Dostluk ve Barışına Katkı Yapar Gerçekten?

Soykırım ve Kürtlerin rolü tartışmaları Kürt aydınları arasında daha çok “Evet soykırım oldu ama bunu Türk devleti organize etti, suça bulaşan Kürtler karar alıcı değillerdi; bazı tetikçilerden dolayı Kürt ulusu adına sorumluluk kabul etmek doğru değildir” şeklinde bir savunma hattı üzerinden karşılanmakta. Ama bunun yanında “en iyi savunma saldırıdır” mantığıyla Türk inkarcılarına özenen suçlayıcı bir çizginin de geliştiği görülüyor. Bu doğrultuda yazanlar “Ermeni çete ve örgütleri de dönem dönem Kürtleri katletti; dış güçlerin kışkırtmasıyla karşılıklı çatışmalar yaşandı, olan bitende Ermenilerin de büyük sorumluluğu var” demekten tutalım, onları öncelikli saldırgan ve daha büyük suçlu ilan etmeye kadar vardırıyorlar. Kürtler ile Ermeniler arasında yaşananları böylece bulandırıp en hafifiyle eşitlemekten başka, devletin o süreçteki yönelimini de her iki halka karşı dengeli göstermeye çalışarak “1915’te yalnız Ermeni ve Süryaniler değil, Kürtler de kırım ve tehcire uğratıldı” diyorlar. Kitap ve makalelerinde daha önceleri de bu tezi işleyenlere rastlamak mümkün. Bunlardan bazılarını (Jwaideh, Torî vb.) geçen yılki bir yazısında Garbis Altınoğlu eleştirmişti.[6] Son zaman Cewo ile Xerzî’nin yorumları benzer şekilde. Sorunun tarihsel evrimine dair görüşlerini sonraki başlıklarda ele almak üzere 1915’e nasıl baktıklarını görelim. Cewo bunu şöyle özetliyor:

“Osmanlı İmparatorluğu’nda soykırım politikası sadece Ermenilere değil, Kürtlere de uygulanmıştır. Elbette ki o zaman katledilmiş Kürtlerin fotoğraflarını çekecek veya olayları detaylarıyla yazacak olan kimseler yoktu (...) Evet, o zaman yaşananların hepsinin toplamı

bir trajedidir. Ama o trajediyi sadece Ermeniler değil, Osmanlı İmparatorluğunun tüm halkları yaşamıştır. Bütün halklar eziyet görmüş ve bu insanlık dışı siyaset sebebiyle büyük darbeler yemişlerdir.”

Böyle dümdüz eşitledikten sonra Ermenilerin soykırımı uğramış olmasının hiç bir özelliği olamaz elbet. Aynı dönem Süryanilerin, daha geç Pontus Rumlarının ve son olarak da Dersimlilerin soykırımı uğratıldığı gerçeğini ayrı tutarak söylemek gerekirse, yazarın özelde Kürtleri ve genelde eziyet gören herkesi içine katarak yaptığı tasvir tam anlamıyla soykırım kavramını sulandırmaktır. 1915’de yaşanan durum bütün halkların paylaştığı ortak bir trajediye, neden yalnız Hristiyan halkların kökü kurumuştur?.. İşte eşitlemeci bayların unuttuğu küçük ayrıntı!..

Bu yorumcuların hepsinden daha eski ve hepsinin az çok gıdasını aldığı bir de Dr. Nuri Dersimi örneği var ki, o Kürtlerin yalnız devlet tarafından değil, hatta daha fazlasıyla “Rus ordularına öncülük eden Ermeniler tarafından” kırıldığını ileri sürmüştür. Onun “Hatıratım” isimli kitabının “Ermeni Meselesi” başlıklı bölümü 1915 soykırım tarihini tam anlamıyla tepe takla eden bir muhtevaya sahiptir. Kürt siyasi çevreleri içinde halen oldukça itibar edilen bir tarihsel figür olması nedeniyle, Dersimi’nin bu konuda çizdiği tabloyu daha ilerde özel bir başlık altında irdelemeyi gerekli görüyorum.

Soruna bu yorumcular gibi yaklaşanlar, Kürt halkının geçmişle doğru dürüst yüzleşmesi yolundaki dostane çağrılarını ona düşmanlık gibi görme ve gösterme durumundalar. 1915’den 1923’e kadar Hristiyan halkların kanlı tasfiyesini sürdüren Türk-Kürt ittifakını bugün bile savunuyor olmak, geçmişte suç ortaklığı yapanları “birkaç hain”den ibaret sayarak reddetmiş görünmenin tutarsızlığını açıkça ele veriyor. Tutarlı Kürt demokratlarının tarih muhasebesi özellikle dönemin işbirliği siyasetini kapsamalı, kadim komşuları olan halkların köklerini kazıyan süreçteki kendi liderlerinin devlete yardımcı rollerini ve bununla sağladıkları kirli çıkar ve avantajları sorgulamalıdır. Cumhuriyet tarihinde Kürtlerin uğradıkları baskı, zulüm, katliam ve mağduriyetlerin eleştirisini açık alınla yapmak ve

önceki haksızlıkların mağduru halklarla samimi dostluk geliştirmek bu temelde olabilir.

Cewo gibilerin bu tür önermeleri “soykırımda Kürtlerin suçlanması” şeklinde niteleyip Kürt ve Ermeni halklarının dostluğuna hizmet etmediğini söylerken, şişirilmiş rakamlarla karşı suçlamalar yapmaktan geri durmamaları ve buna rağmen halklar arasında asıl dostluk ve birlik isteyenlerin kendileri olduğunu söylemeleri ayrı bir tutarsızlık örneği. Cewo baştan sona misilleme havasındaki yazısını sonunda şöyle bağlıyor: “Bugün, bu acı ve kederli tarih, halklarımız arasında nefreti tırmandırma amaçlı kullanılmamalıdır. Tekrardan Kürtleri ve Ermenileri karşı karşıya getirmek isteyen bazı güçlerin oyununa gelmemek adına tarihten dersler çıkarmalıyız. Yüzyıllarca beraber yaşamışız, şimdiden sonra da komşu olacağız, bu yüzden halklarımızın barış, huzur ve dostluk içinde yaşamaları için herşeyi yapmalıyız. Kürtler ve Ermenilerin çelişki ve çatışmalara ihtiyacı yoktur. Gücümüz birleşmede, uzlaşmada ve dostlukta saklıdır”.

Bu şekilde istenen tabii ki açıkyürekli bir yakınlaşma değil. Yüzyıllarca beraber yaşanan alanlarda bugün Ermeni halkının esamesi bile okunmazken, sanki Kürtler gibi yerli yerinde duruyor ve komşuluğu sürdürme imkanı varmış gibi dizilen bu sözler, adalet ve rehabilitasyon olmaksızın tarihsel hafızadan sıyrılmaya telkini yanında buram buram inkarcılık kokuyor. Hele bir de “nefreti tırmandırma amaçlı kullanılmamalı” dediği tarihten hileli karşı salvolar yapma çabasını düşünürsek en sondaki “güzel” temennilerinin kulakları okşama gücü bile olmuyor.

9 Mayıs 2013

[1] <http://www.gelawej.net/index.php/hovsep-hayreni/8861-2013-02-26-01-06-23.html>

[2]

[http://www.mezopotamya.gen.tr/srove-yorum/ezz-cewonun-hovsep-hayreniye-cevabi-h1753.h
tml](http://www.mezopotamya.gen.tr/srove-yorum/ezz-cewonun-hovsep-hayreniye-cevabi-h1753.html)

[3] Mayevsriy V. T., 19. Yüzyılda Kürdistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı, Kürt-Ermeni İlişkileri, Sipan Yayıncılık, 1997, s. 162.

[4] Mayevsriy V. T., age, s. 198

[5] Mayevsriy V. T., age, s. 273-277

[6]

www.koxuz.net/anasayfa/2012/08/01/kurt-ulusal-hareketi-ve-gecmisle-yuzlesmenin-dayanilmaz-agirligi-4/